

Naša narodnooslobodilačka borba i njene vrednosti — osnova našeg jedinstva

Program obeležavanja 40-godišnjice pobeđe nad fašizmom uskladili smo sa našim današnjim materijalnim mogućnostima, ali tako da, ipak, tu godišnjicu obeležimo kao veliki događaj u našoj istoriji, ukazujući, tom prilikom, na one momente o kojima se u takvim prilikama može još jasnije govoriti. Zbog toga je održavanje ovog naučnog skupa veoma značajno. On je već dosadašnjim tokom, sagledavajući mnoge istorijske aspekte naše narodnooslobodilačke borbe, dokazao svoju opravdanost i predstavljajući veliki doprinos saznanjima o našoj strategiji i doktrini opštenarodnog odbrambenog rata, kao i još produbljenijem razjašnjavanju drugih njegovih činilaca: političkih, društvenih itd., i da je u tome postojala sinteza vojnog i političkog činioca naše narodnooslobodilačke borbe sa revolucijom, o čemu je govorio i drug Tempo.

Međutim, možda na ovom skupu nije dovoljno istaknut *problem i uloga čoveka, odnosno sve ono što se sa našim ljudima i u njima događalo tokom četiri godine krvavog rata; kako i zašto su naši ljudi odlučili da žrtvuju sve, naravno i svoje živote, za pobeđu u tom ratu i našoj socijalističkoj revoluciji*. Neću navoditi primere iz narodnooslobodilačke borbe već bih ukazao na to da smo 1945. godine i još nekoliko godina nakon toga snabdevali, s obzirom na naše tadašnje mogućnosti, veoma brojnu armiju. To je bio fenomen, jer je jedna zemlja čija je industrija bila 70 odsto uništena, koja je praktički bila bez železničkih i drumskih komunikacija, sa uništenom poljoprivredom i sa niskim ličnim standardom ljudi, uspevala da besprekorno snabdeva svoju armiju. A ta armija je i u takvim

uslovima bila sposobna da izvršava sve svoje zadatke, pa i one najteže i to ne samo u tim proletnjim mesecima 1945. godine, nego i duže, još celu 1945, 1946, pa i 1947. godinu.

Osim toga, diskusija na ovom naučnom skupu ukazala je još na jedan važan momenat, a to je *da nas narodnooslobodilačka borba i njene vrednosti još uvek najjače udružuju*. Ona je osnova našeg jedinstva, bez obzira na to što smo, ponekad, u posleratnim godinama imali različita mišljenja o jednom ili drugom političkom potezu, o jednom ili drugom aspektu naše politike. Ono što smo ostvarili u narodnooslobodilačkoj borbi toliko je duboko u nama da nam to niko ne može oduzeti i da naše jedinstvo niko ne može narušiti.

Drugi svetski rat je, sasvim sigurno, bio najkrvaviji rat u istoriji čovečanstva. Karakterističan je i po tome što je došlo do koalicije različitih snaga protiv najmračnije, najkrvavije i najreakcionarnije ideologije, fašizma, a da bi se spasilo čovečanstvo. Na opasnost od te ideologije prvi su upozoravali komunisti još 1935. godine, na poznatom Kongresu Internacionale. Tu opasnost su brzo shvatili i jugoslovenski komunisti, na čelu sa drugom Titom. Komunistička partija Jugoslavije je od 1935. godine razrađivala koncept otpora toj ideologiji i to ne samo političkog, nego i vojnog. To pokazuju rezultati Pete zemaljske konferencije i stvaranje vojnih komiteta i komisija, kao i stavovi Politbiroa KPJ, u proleće 1941. godine, pa sve do poziva na ustanak, koji je usledio, po mom dubokom ubeđenju, pre svega, kao posledica saznanja da je tada bio najpogodniji momenat da se narodi Jugoslavije dignu na ustanak. Iako je postojala direktiva Kominterne koja se odnosila i na komunističke partije u drugim zemljama, ipak, duboko sam ubeđen, da bi do ustanka u Jugoslaviji došlo i bez te direktive jer su Tito, Politbiro i Partija osetili trenutak, osetili raspoloženje masa i uslova u Jugoslaviji i digli ustanak protiv okupatora i domaćih izdajnika. Taj ustanak nije bio sektaški, kao što ni politika Partije od 1935. godine nije bila sektaška. *Njena politika se temeljila na stvaranju narodnog fronta, na stvaranju jedinstva svih naprednih političkih i drugih snaga u borbi protiv najmračnije i najkrvavije fašističke ideologije.*

Naš narodnooslobodilački rat je bio, pre svega, oslobodilački rat. On je prerastao u socijalističku revoluciju jer su za to sazreli uslovi i jedino je Komunistička partija Jugoslavije bila u stanju da zahvati i shvati raspoloženje masa i ponudi celovit politički program našoj radničkoj klasi, seljaštvu i inteligenciji. U toj revoluciji stvorena je nova narodna vlast.

Jedan od prvih akata te naše nove narodne vlasti, koja je svoje prve zvanične »forme« dobila u Fočanskim propisima 1942. godine, jeste i akt o konfiskaciji. Ta konfiskacija je, u stvari, pogodila izdajnike. A 90 odsto izdajnika i kolaboracionista bilo je iz redova jugoslovenske buržoazije, veleposednika, kapitalista itd., kao i pojedinci iz drugih društvenih slojeva glomaznog i reakcionarnog državnog aparata Kraljevine Jugoslavije. Taj akt o konfiskaciji bio je krivično-pravni akt odmazde za izdaju ali, istovremeno, imao je i duboku klasnu i revolucionarnu sadržinu. Prema tome, kao što je Kardelj rekao: »Naša je revolucija bila najviši samoupravni akt«, to je velika istina, jer je ona izrasla iz svesti i htenja naših ljudi. Konačno je shvaćeno da je perspektiva našeg nacionalnog razvoja u federativnoj i jednakopravnoj zajednici svih naših naroda i narodnosti i, istovremeno, da je i naša socijalna perspektiva samo u takvoj zemlji u kojoj neće biti izrabljivanja među ljudima. To su shvatili naši radni ljudi i građani: radnici, seljaci i intelektualci.

Na ovom skupu dosta je govoreno o uspesima naših armija i divizija, o uspešno izvedenim obuhvatima i manevrima, ali je činjenica i to da smo u vreme izvođenja završnih operacija imali za sobom i ispred sebe milione naših ljudi koji su narodnooslobodilačku borbu i revoluciju prihvatili u potpunosti. Imali smo organizovanu narodnu vlast. Na primer, na celoj teritoriji Slovenije i iza njenih tadašnjih granica, u Julijskoj Krajini, Trstu i Koruškoj postojale su jedinice narodne zaštite i narodni odbori koji su u Trstu 1. maja, odnosno još pre toga, digli ustanak, čime je olakšan ulazak naše armije u grad. To isto je bilo ne samo u Sloveniji već i u drugim gradovima i regionima Jugoslavije.

Iako je bilo očigledno, i pre proleća 1945. godine, da je rat za fašističku Nemačku izgubljen, njihove jedinice su davale snažan otpor. Mislim da je jedino objašnjenje za takvo njihovo držanje u tome što je pred kraj rata došlo do određenih komplikacija u odnosima u antifašističkoj koaliciji i što je Hitler već dugo vremena, a pogotovu njegovi najbliži saradnici, bio ubeđen u ostvarivanje određenog kontakta sa zapadnim saveznicima. O tome se, u stvari, danas dosta zna i postoje dokumenti o nemačkim pokušajima uspostavljanja odnosa sa, pre svega, Velikom Britanijom i SAD. Verovatno je i na Zapadu bilo takvih snaga kojima bi takva, antikomunistička alijansa odgovarala. Što to nije uspelo, verovatno, treba zahvaliti: *prvo*, određenom razumnom ponašanju zapadnih političara; i *drugo*, činjenici da takav pakt, odnosno takva radikalna promena, u tadašnjoj situaciji i u psihičkoj atmosferi koja je u svetu

vladala u odnosu na fašizam, ne bi moglo prihvatiti svetsko javno mnjenje, o čemu je iole razuman političar morao voditi računa.

Na odluke koje su se odnosile na Jugoslaviju, konkretno na one delove naše zemlje koji su bili pod Italijom i Austrijom (delovi Slovenije) uticali su, verovatno, i drugi činioci pa i određena nagodba među saveznicima. A da završne operacije Jugoslovenske armije nisu izvedene takvim tokom, takvom dinamikom i sa takvom energijom, pitanje je kako bi se ti događaji završili. Možda je i pitanje da li bi i došlo do razgraničenja između zone »A« i »B«. Mislim da je u tome presudnu ulogu odigrala Titova politika i akcija naše vrhovne komande i naših jedinica.

Želim nešto da kažem i o problemu o kome se u zapadnim zemljama sada dosta piše. Radi se o zarobljenicima. U Engleskoj je objavljeno da smo pri izvođenju završnih operacija streljali 300 hiljada zarobljenika (Nemaca i kvislinga). U nekim napisima su te cifre manje, ali ne manje od 60 hiljada. U Austriji, u Blajburgu, ustaška fašistička emigracija priprema komemoraciju tim žrtvama na kojoj treba da se osudi Jugoslavija za zločine koje su, navodno, tamo, u to vreme, počinili slovenački partizani i ostale jugoslovenske jedinice. Na ovom skupu su izneseni tačni podaci o broju zarobljenika. Međutim, hteo bih napomenuti da ipak nismo uspeli da zarobimo sve ustaše. Određen broj ustaša je prešao most u Velikovcu i u Dravogradu, jer su most u Velikovcu zaposeli engleski tenkovi i naše jedinice bez protivtenkovskih topova. Činjenica je da na tom mostu, bez protivtenkovskih topova, i sa direktivom »ne dolaziti u konflikt sa engleskim jedinicama«, nismo mogli učiniti ništa. Kada su Englezi povukli tenkove opet smo počeli vraćati kolone zarobljenika natrag u Jugoslaviju. Tada nismo streljali nikoga. Svi ti zarobljenici su odvedeni u Maribor, gde je većina odmah puštena. Imali smo u Sloveniji kartoteke o ratnim zločincima pošto su godinu dana pre toga formirane komisije za ustanovljavanje ratnih zločina i tačno smo znali za svakoga šta je tokom rata činio. Ne kažem da nije bilo i likvidacija. Kažnjeni su zločinci koji su bili krivi za smrt, mučenja i pljačke stotine hiljada naših nevinih ljudi.

Zarobljenici koji su tada bili u našim improvizovanim logorima, dobivali su hranu kao što su je dobivali i naši vojnici, lečili su ih naši lekari i postupali smo s njima humano. Ne želim da pravdam bilo koji naš postupak u to vreme postupcima neprijatelja, jer smo mi već u toku revolucije to prevazišli. Nikada nismo radili po Dušanovom zakoniku: »Oko za oko« ili »Ruka za ruku«, nego smo uvek polazili sa naših humanističkih, revolucionarnih pozicija. U tome je bila naša snaga.

Interesantno je da se takve neistine o našem odnosu prema ratnim zarobljenicima lansiraju 40 godina posle rata. Sasvim je sigurno da se time želi obezvređiti naša revolucija, i učiniti sve kako bi se naše sadašnje teškoće pojačale. Pri tome postoji i određena sprega između unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja kojima Jugoslavija, ovakva kakva je, smeta. Socijalistička, samoupravna i nesvrstana Jugoslavija je glavni objekat napada.

Danas govorimo da je rat formalno završen 9. maja, a u Sloveniji je 15. maja bila poslednja borba, tj. sedam dana posle formalnog završetka rata mi smo izgubili nekoliko stotina boraca. Osim toga, sve do 1948. godine u Jugoslaviji je produžena borba protiv ostataka oružanih formacija kvislinga u kojoj smo izgubili još nekoliko hiljada pripadnika KNOJ-a, OZNE i redovnih jedinica Jugoslovenske narodne armije, a da ne govorim o zločinima tih bandi u kojima su stradali nevini civili, odbornici, zadrugari i drugi.

Na kraju, mislim, da sa ovoga skupa treba da izađu značajne poruke. Slažem se sa ostalim drugovima koji tvrde da precenjujemo sebe kada mislimo da celi svet sve zna o nama i da je dužan to da zna. Moramo bolje istraživati ove događaje, a rezultate tih istraživanja učiniti dostupne svetu radi istine. Isto tako, poruke tih događaja danas treba više afirmisati i u zemlji, jer neki dovode u pitanje osnovne vrednosti naše revolucije. Treba jasno reći da nema nikakvog nacionalnog pomirenja, ni na bazi poređenja žrtava jer na jednoj strani su oni koji su se borili za novi, bolji život, za pravdu, za ljude, a na drugoj, oni koji su hteli porobiti svet, od ljudi napraviti robote i služiti se neljudskim sredstvima. Većina naših ljudi misli tako, i od nas traže da budemo energični, jasni, konkretni i jedinstveni u sprovođenju naše politike, zasnovane na našim utvrđenim opredeljenjima. Naši radni ljudi svoju nacionalnu i socijalnu perspektivu vide samo u socijalističkoj i samoupravnoj zemlji kao što je Jugoslavija, federativnoj i jednakopravnoj za sve naše narode i narodnosti.

Naš koncept opštenarodne odbrane je koncept SFRJ u koji su skladno ugrađene specifičnosti svih naših naroda. U takvom konceptu ostvareno je dijalektičko jedinstvo celine i delova koji ne protivureče jedni drugima što je najbolje pokazalo iskustvo iz našeg narodnooslobodilačkog rata na kome on i bazira. Ni u ratu ni u miru ne možemo jedni bez drugih. Federacija, republike i pokrajine, naši planovi razvoja u miru i planovi odbrane u ratu jedna su dijalektička, zavisna i međusobno sudbonosno povezana celina. U tome je naša snaga.